

شناسایی جوامع فیتوپلانکتونی و ارتباط آنها با عوامل فیزیکی و شیمیایی در آب‌های بندر عسلویه (خلیج فارس)

حامد منوچهری^{۱*}، مریم شاپوری^۲ و فاطمه فلاح حسین‌آبادی^۲

۱) گروه شیلات، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. *رایانامه نویسنده مسئول: hdmanuchehri@gmail.com

۲) گروه شیلات، واحد سوادکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، سوادکوه، ایران.

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۷/۰۸

تاریخ دریافت: ۹۲/۱۲/۱۸

چکیده

این تحقیق به منظور شناسایی و بررسی بوم‌شناختی جمعیت‌های فیتوپلانکتون‌ها و مقایسه تنوع آنها طی دو فصل بهار و پاییز در ۶ ایستگاه در بندر عسلویه (خلیج فارس) انجام شد. نمونه‌برداری از سه لایه سطحی، میانی و عمقی ستون آب با استفاده از نمونه‌بردار روتنر انجام گرفت. همچنین فاکتورهای محیطی شامل دما، شوری، کدورت، هدایت الکتریکی، اکسیژن محلول، pH و TDS اندازه‌گیری شدند. تراکم فیتوپلانکتون‌ها پس از شناسایی در هر ایستگاه محاسبه گردید. تعداد ۵ گروه شامل باسیلاریوفیسه (۸۶/۱۴ درصد)، بیروفیسه (۰/۳۸ درصد)، کلروفیسه (۰/۷۶ درصد)، سیانوفیسه (۰/۶۸ درصد) و اگلنوفیسه (۰/۰۲ درصد) در این تحقیق شناسایی شدند. بیشترین فراوانی در اردیبهشت ماه مربوط به گروه باسیلاریوفیسه و کمترین فراوانی مربوط به گروه اولگنوفیسه بود. اگرچه کلیه فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی به غیر از کدورت، همبستگی مثبتی را با فراوانی فیتوپلانکتون‌ها نشان دادند ($p < 0.05$)، ولی هیچکدام همبستگی معنی‌داری با تراکم فیتوپلانکتون‌ها نداشتند ($p > 0.05$).

واژه‌های کلیدی: *Rutilus frisii kutum*، غنی‌سازی، *Daphnia magna*، اسیدهای چرب غیراشباع، روغن کزرا.

مقدمه

چه از نظر اقتصادی و چه از لحاظ به دست آوردن اطلاعات بوم‌شناختی از منابع آبی اهمیت فراوانی دارد (عطاران فریمان، ۱۳۸۰). جذب ماده و انرژی در بخش‌های وسیعی از سطوح پایین هرم غذایی از طریق مصرف فیتوپلانکتون‌ها، ژئوپلانکتون‌ها و سایر کفزیان همراه با انتقال آنها به سطوح بالاتر از طریق مصرف به وسیله سایر ماهی‌ها نشان از اهمیت این

فیتوپلانکتون‌ها در هر زیست‌بوم آبی به لحاظ تولید مواد آلی از مواد اولیه و قرار گرفتن در قاعده هرم انرژی از ذخایر مهم و با ارزش به شمار می‌آیند (صادقی مزیدی و همکاران، ۱۳۹۰). بنابراین فیتوپلانکتون‌ها حلقه ارتباطی بسیار مهمی در انتشار و تجدید مواد غذایی در آب‌های جهان به حساب می‌آیند. بررسی تنوع و پراکنش انواع موجودات آبی

موجودات در زنجیره‌های غذایی دارد (Nybakken, 2004). فیتوپلانکتون‌ها گروه بزرگی از موجودات زنده هستند که از نظر بوم‌شناختی دارای اهمیت زیادی می‌باشند. فیتوپلانکتون‌ها در انرژی زیست‌بوم‌های عظیم آبی شریک بوده و به عنوان تولیدکننده اصلی زنجیره غذایی، تثبیت‌کننده نیتروژن و ایجاد زیست‌بوم خاص برای تامین غذای آبزیان اهمیت دارند (Volkman et al, 1989).

بررسی‌های مختلفی طی سالیان اخیر بر جوامع فیتوپلانکتون آب‌های شور انجام شده است (Hing et al, 2011). بررسی خلیفه‌نیل‌ساز و سراج (۱۳۸۵) روی جمعیت‌های فیتوپلانکتونی خلیج فارس (سواحل خوزستان) و اثرات احتمالی ناشی از جنگ خلیج فارس مشخص نمود که افزایش میزان فیتوپلانکتون‌ها در سال ۱۹۹۱ نسبت به سال‌های ۱۹۸۶ و روند کاهش میزان آلودگی نفتی در طول سال‌های ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳ سبب گردیده که نسبت میانگین فراوانی گونه‌ای، افزایش جزئی را نشان دهد. پروین‌نیا و همکاران (۱۳۸۷) آلودگی آب‌های ساحلی، آبزیان و رسوبات ناشی از فعالیت فازهای مختلف منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس را بررسی کرده و نشان دادند که تنوع، تراکم و پراکنش موجودات پلانکتونی و کفزیان طی فصول مختلف سال متفاوت است. بیشترین تنوع، تراکم و پراکنش در فصول بهار و پاییز به دست آمد، در حالی که کمترین تنوع، تراکم و پراکنش موجودات

در فصول تابستان و زمستان ثبت شد. فاکتورهای متعددی از جمله دمای آب، میزان اکسیژن محلول، وجود مواد مغذی کافی، جنس بستر و آلودگی‌ها از دلایل افزایش و کاهش در تنوع، تراکم و پراکنش موجودات پلانکتونی، کفزیان و نکتون‌ها محسوب می‌شوند. صادقی مزیدی و همکاران (۱۳۹۰) بررسی تغییرات فصلی جمعیت فیتوپلانکتون‌ها و فاکتورهای محیطی را طی فصول زمستان و بهار در آب‌های ساحلی بندر عباس انجام دادند. ۴۸ جنس فیتوپلانکتونی در این مطالعه متعلق به شاخه‌های دیاتومه، دینوفلاژله، سیانوفیسه و هاپتوفیسه‌ها شناسایی شدند که شاخه‌های مذکور به ترتیب غالب‌ترین جوامع فیتوپلانکتونی بودند. مطالعات بوم‌شناختی جوامع فیتوپلانکتون‌ها در منطقه عسلویه با توجه به توسعه فعالیت‌های صنعتی و انسان‌ساخت ضروری به نظر می‌رسد. لذا تحقیق حاضر با هدف شناسایی و بررسی جوامع فیتوپلانکتون در محدوده بندر عسلویه و ارتباط آن با فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی انجام گرفت.

مواد و روش‌ها

نمونه‌برداری‌ها با سه تکرار در دو نوبت از تاریخ ۹۱/۲/۴ تا ۹۱/۷/۲۱ در محدوده بندر عسلویه و در مجاورت اسکله صنایع پتروشیمی در ۶ ایستگاه انجام شد (جدول ۱).

جدول ۱. موقعیت جغرافیایی ایستگاه‌های نمونه‌برداری

ایستگاه	موقعیت ایستگاه	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی
۱	داخل حوضچه	۲۷:۳۲:۴۵۸	۵۲:۳۲:۵۲۱
۲	دهانه حوضچه	۲۷:۳۲:۲۲۴	۵۲:۳۲:۵۱۰
۳	آبگیر پردیس	۲۷:۳۲:۰۱۲	۵۲:۳۳:۰۶۶
۴	سمت چپ SPM	۲۷:۳۰:۹۶۴	۵۲:۳۲:۰۷۳
۵	سمت راست SPM	۲۷:۳۲:۰۶۲	۵۲:۳۱:۷۲۷
۶	آبگیر مبین	۲۷:۳۳:۲۰۳	۵۲:۳۲:۱۱۲

جامدات محلول کل، اکسیژن محلول و pH به تفکیک هر یک از دوره‌های نمونه‌برداری در جدول ۲ نشان داده شده است. بیشترین میانگین درجه حرارت با $23/7 \pm 0/5$ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه ۲ و کمترین مقدار آن برابر $23/45 \pm 0/45$ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه ۵ اندازه‌گیری شد. بیشترین میانگین شوری نیز برابر $51/66 \pm 2/1$ قسمت در هزار در ایستگاه ۵ و کمترین میانگین آن به مقدار $45/65 \pm 3/30$ قسمت در هزار در ایستگاه ۳ ثبت شد. بالاترین و پایین‌ترین میانگین pH به مقادیر $8/2 \pm 0/7$ و $7/68 \pm 0/2$ به ترتیب در ایستگاه‌های ۵ و ۱ به دست آمد. بالاترین میانگین اکسیژن محلول به مقدار $7/1 \pm 1/53$ میلی‌گرم در لیتر در ایستگاه ۶ و کمترین مقدار آن با میزان $6/38 \pm 1/76$ میلی‌گرم در لیتر ایستگاه ۳ اندازه‌گیری شد. بالاترین میانگین کدورت در ایستگاه ۶ و کمترین مقدار آن در ایستگاه ۲ ثبت شد. همچنین بالاترین میانگین هدایت الکتریکی به مقدار 73800 ± 3000 میکروزیمنس بر سانتی‌متر در ایستگاه ۵ و کمترین مقدار 65225 ± 4725 میکروزیمنس بر سانتی‌متر در ایستگاه ۳ ثبت گردید. از لحاظ آماری بین فاکتورهای شوری با دما همبستگی مستقیم و معنی‌دار وجود داشت ($p < 0.05$). همچنین بین کدورت با هدایت الکتریکی همبستگی قوی معنی‌داری دیده شد ($p < 0.01$).

مطابق با نتایج شناسایی فیتوپلانکتون‌ها در کلیه ایستگاه‌ها طی دو دوره نمونه‌برداری در مجموع ۵ گروه فیتوپلانکتونی شامل باسیلاریوفیسه (۸۶/۱۴ درصد)، پیروفیسه (۳/۳۸ درصد)، کلروفیسه (۲/۷۶ درصد)، سیانوفیسه (۷/۶۸ درصد) و اگلونافیه (۰/۰۲ درصد) شناسایی گردید. بنابراین جمعیت گروه باسیلاریوفیسه بیشترین تراکم را در دوره‌های مختلف نمونه‌برداری دارا بودند و بالاترین تراکم گروه در فصل بهار در ایستگاه ۳ به دست آمد.

نمونه‌برداری از هر ایستگاه با کمک دستگاه نمونه‌بردار روتنر از لایه سطحی آب تا عمق ۱۵ متر انجام گرفت. نمونه آب در هر قسمت داخل بطری ریخته شد و پس از اتمام کار با فرمالین ۴ درصد تثبیت و به آزمایشگاه منتقل گردید. نمونه فیتوپلانکتون به کمک روش رسوب دادن (چمبر) با توجه به تراکم سوسپانسیون متراکم‌تر شده و در ادامه با میکروسکوپ نوری با بزرگنمایی ۴۰۰ و ۱۰۰ به ترتیب به طور کیفی و شناسایی شدند. شناسایی نمونه‌ها با استفاده از کلیدهای معتبر انجام گرفت (Sourina, 1978; Kellar et al, 1980). میانگین تراکم فیتوپلانکتون‌ها در سه لایه ستون آب تعیین و در نهایت تراکم فیتوپلانکتون‌ها بر حسب تعداد در متر مکعب محاسبه شد. نمونه‌برداری از آب هر ایستگاه توسط نمونه‌بردار روتنر انجام گردید. فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی آب از جمله دما، pH، هدایت الکتریکی، اکسیژن محلول توسط دستگاه مولتی‌متر قابل حمل (Germany, WTW) در محل اندازه‌گیری شد.

جهت اطمینان از نرمال بودن داده‌ها و مقایسه بین ماه‌ها و ایستگاه‌های مختلف از آزمون ناسنجه‌یک کروسکال‌والیس (Kruskal-Wallis)، برای مقایسه ایستگاه‌های مختلف از آزمون همبستگی پیرسون، برای سنجش ارتباط بین فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی با تراکم فیتوپلانکتون‌ها از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. اختلاف بین میانگین‌ها در سطح ۰/۵ و ۰/۱ درصد مورد قبول بود و نمودارها به کمک برنامه Excel رسم شدند.

نتایج

میانگین فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی شامل درجه حرارت، شوری، کدورت، هدایت الکتریکی،

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار سنجه‌های فیزیکی و شیمیایی آب به تفکیک ایستگاه‌های نمونه‌برداری در بندر پتروشیمی (منطقه عسلویه)

۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۲۳/۶۵±۰/۴۵ ^a	۲۳/۴۵±۰/۴۵ ^a	۲۳/۴۰±۰/۵۰ ^a	۲۳/۵۰±۰/۳۵ ^a	۲۳/۷۰±۰/۵۰ ^a	۲۳/۶۰±۰/۵۰ ^a	حرارت (درجه سانتی‌گراد)
۴۵/۹۹±۳/۱۵۰ ^a	۵۱/۶۶±۲/۱۰۰ ^b	۴۶/۰۹±۳/۱۵ ^a	۴۵/۶۵±۳/۳۰ ^a	۴۶/۰۲±۲/۹۷ ^a	۴۵/۹۲±۳/۱۵۰ ^a	شوری (قسمت در هزار)
۷/۷۰±۰/۲۷ ^a	۸/۱±۰/۰۷ ^a	۸/۰۰±۰/۲۷ ^a	۷/۸۴±۰/۳۰ ^a	۷/۸۱±۰/۱۶ ^a	۷/۶۷±۰/۲۰ ^a	pH
۷/۱±۱/۵۳ ^a	۷/۰۴±۱/۳۶ ^a	۶/۹۴±۱/۳۶ ^a	۶/۳۸±۱/۷۶ ^a	۶/۶۸±۱/۷۱ ^a	۶/۹۸±۱/۴۴ ^a	اکسیژن محلول (میلی‌گرم در لیتر)
۴/۶۸±۰/۲۳ ^b	۰/۶۶±۰/۴۷ ^a	۰/۷۴±۰/۵۴ ^a	۰/۷۷±۰/۵۸ ^a	۰/۳۰±۰/۱۱ ^a	۰/۷۳±۰/۱۹ ^a	کدورت (واحد متریک کدورت)
۶۵۶/۰±۴۵/۰۰۰ ^a	۷۳۷/۰±۳/۰۰۰ ^b	۶۵۳/۰±۴۵/۰۰۰ ^a	۶۵۱/۰±۴۷/۰۰۰ ^a	۶۵۷/۴±۴۲/۵۰ ^a	۶۵۵/۰±۴۵/۰۰۰ ^a	هدایت الکتریکی (میکروزیمنس بر سانتی‌متر)
۴۶۶۵۰±۳۱۵۰ ^a	۲۷۰۵۰±۲۲۷۵۰ ^b	۴۶۴۲۵±۳۱۷۵ ^a	۴۶۳۰۰±۳۳۰۰ ^a	۴۶۷۰۰±۳۰۰۰ ^a	۴۶۵۵۰±۳۱۵۰ ^a	جامدات محلول کل (میلی‌گرم در لیتر)

*حروف غیر یکسان در یک ردیف نشانه وجود اختلاف معنی‌دار در سطح ۰/۰۵ می‌باشد.

حوضچه) و کمترین تراکم آن در هر دو نمونه‌برداری در ایستگاه ۵ مشاهده شد. بیشترین تراکم مجموع ۶ ایستگاه در نمونه‌برداری دوم (مهرماه) با اختلاف معنی‌داری نسبت به نمونه‌برداری اول ثبت گردید ($p < 0.05$).

اغلب فاکتورها مطابق با نتایج آزمون همبستگی بین فراوانی جمعیت فیتوپلانکتون‌ها و سنجه‌های محیطی همبستگی مثبتی با فراوانی فیتوپلانکتون‌ها داشتند که هیچ یک از همبستگی‌ها معنی‌دار نبودند. کدورت و تراکم فیتوپلانکتون‌ها در بین سنجه‌های مورد بررسی همبستگی منفی داشتند که البته معنی‌دار نبود ($p > 0.05$). نتایج آزمون همبستگی بین فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی نشان داد که شوری با دما همبستگی مثبت معنی‌دار ($p < 0.05$) و فاکتور ذرات محلول کل با هدایت الکتریکی همبستگی قوی و مثبت معنی‌دار ($p < 0.01$) دارند.

نتایج نشان داد که جنس‌های *Pyrrophyta*، *Bacillariophyta*، *Euglenophyta* و *Cyanophyta* دارای بالاترین غالبیت در اردیبهشت ماه در ایستگاه‌های مختلف بودند (جدول ۳). *Euglenophyta* تنها در ایستگاه ۱ و ۴ مشاهده شد. همچنین ۴ گروه *Pyrrophyta*، *Bacillariophyta*، *Cyanophyta* و *Chlorophyta* در مهرماه مشاهده شدند (جدول ۴). گونه غالب *Bacillariophyta* در تمام ایستگاه‌ها طی هر دو فصل دیده شد و اختلاف معنی‌داری مطابق با نتایج آنالیز واریانس از نظر فراوانی بین پنج گروه غالب در هر دو فصل وجود داشت ($p < 0.05$).

همچنین بین ایستگاه‌های مختلف از نظر تراکم فیتوپلانکتون‌ها اختلاف معنی‌داری ($p < 0.05$) مشاهده گردید (جدول ۵). بیشترین تراکم کل فیتوپلانکتون‌ها در هر دو زمان نمونه‌برداری در ایستگاه ۱ (داخل

جدول ۳. تراکم فیتوپلانکتون‌ها (تعداد در مترمکعب) در اردیبهشت ۱۳۹۱ در بندر عسلویه (خلیج فارس)

Bacillariophyta	Pyrrophyta	Chlorophyta	Cyanophyta	Euglenophyta	
۱۱۷,۹۰۰,۰۰۰±۴۳۰	۴۸۰,۰۰۰,۰۰۰±۲۱۵	۳,۲۳۳,۲۳۳±۱۲۷	۱,۸۶۶,۶۶۷±۱۷۴	۶۶۷,۱۶۶±۸۵	ایستگاه ۱
۱۰,۰۶۶,۶۶۷±۷۴۲	۵۳۳,۳۳۳±۴۲۵	۰	۶۰۰,۰۰۰±۲۴۵	۰	ایستگاه ۲
۵۵,۴۶۶,۶۶۷±۱۴۵۲	۵,۰۳۳,۳۳۳±۴۵۵	۵,۷۳۳,۲۳۳±۷۵۳	۴۰۰,۰۰۰±۴۵۵	۰	ایستگاه ۳
۸,۷۳۳,۳۳۳±۳۲۵۸	۱,۵۶۶,۶۶۷±۶۸۷	۰	۱,۵۶۶,۶۶۷±۳۷۵	۶۶,۶۶۷±۷۵۷	ایستگاه ۴
۸۳۳,۳۳۳±۲۵۰۴	۲۳۳,۳۳۳±۴۵۲	۱۳۳,۳۳۳±۸۵۵۲	۶۶,۶۶۷±۱۵۳	۰	ایستگاه ۵
۲۵,۴۳۳,۳۳۳±	۱,۹۰۰,۰۰۰±۵۴۱۰	۰	۷۳۳,۳۳۳±۵۰۸	۰	ایستگاه ۶
۲۱۸,۴۳۳,۳۳۳ ^c	۱۴,۰۶۶,۶۶۶ ^d	۹,۰۹۹,۹۹۹ ^c	۵,۲۳۳,۳۳۴ ^b	۷۳۳,۸۳۳ ^d	مجموع

*حروف غیریکسان در یک ردیف نشانه وجود اختلاف معنی‌دار در سطح ۰/۰۵ می‌باشد.

جدول ۴. تراکم فیتوپلانکتون‌ها (تعداد در مترمکعب) در مهرماه ۱۳۹۱ در بندر عسلویه (خلیج فارس)

Bacillariophyta	Pyrrophyta	Chlorophyta	Cyanophyta	Euglenophyta	
۱۶۹,۶۳۳,۳۳۳±۷۰۱۶	۱,۳۳۳,۳۳۳±۹۰۷	۱,۵۶۶,۶۶۷±۱۰۶۲	۲۲,۲۶۶,۶۶۷±۸۵۲۱	۰	ایستگاه ۱
۱۶۱,۵۳۳,۳۳۳±۱۶۳۰۱	۲,۸۳۳,۳۳۳±۱۴۶۳	۱۱,۸۰۰,۰۰۰±۷۵۲	۲۸,۳۰۰,۰۰۰±۱۳۷۷	۰	ایستگاه ۲
۴۷,۱۰۰,۰۰۰±۱۲۰۴۰	۱,۷۶۶,۶۶۷±۴۷۸۵	۸۳۳,۳۳۳±۹۴۱	۵,۶۳۳,۳۳۳±۸۲۳۴	۰	ایستگاه ۳
۱۰,۶۰۰,۰۰۰±۴۵۲۲	۷,۵۶۶,۶۶۷±۷۵۲۰	۰	۶۶,۶۶۷±۴۲۳۸	۰	ایستگاه ۴
۱۰,۶۰۰,۰۰۰±۵۶۴۰	۱,۰۳۳,۳۳۳±۲۱۳۰	۱,۶۰۰,۰۰۰±۱۲۵۴	۱۳۳,۳۳۳±۸۶۴۲	۰	ایستگاه ۵
۴۱,۹۳۳,۳۳۳±۴۵۲۰۰	۸۶۶,۶۶۷±۱۰۲۴	۶۳۳,۳۳۳±۱۴۲۷	۲,۷۳۳,۳۳۳±۱۲۸۰	۰	ایستگاه ۶
۴۴۱,۳۹۹,۹۹۹ ^d	۱۵,۴۰۰,۰۰۰ ^a	۱۶,۴۳۳,۳۳۳ ^b	۵۹,۱۳۳,۳۳۳ ^c	۰	مجموع

*حروف غیریکسان در یک ردیف نشانه وجود اختلاف معنی‌دار در سطح ۰/۰۵ می‌باشد.

جدول ۵. تراکم کل فیتوپلانکتون‌ها در ایستگاه‌های مختلف طی دو فصل بر حسب تعداد در متر مکعب

مجموع	۱	۲	۳	۴	۵	۶	مجموع
۲۴۷,۵۶۷,۱۶۵	۱۲۸,۴۶۷,۱۶۶	۱۱,۲۰۰,۰۰۰ ^b	۶۶,۶۳۳,۳۳۳ ^c	۱۱,۹۳۳,۳۳۴ ^c	۱,۲۶۶,۶۶۶ ^a	۲۸,۰۶۶,۶۶۶ ^d	۲۴۷,۵۶۷,۱۶۵
۵۳۲,۳۶۶,۶۶۵	۱۹۴,۸۰۰,۰۰۰ ^c	۲۰۴,۴۶۶,۶۶۶ ^f	۵۵,۳۳۳,۳۳۳ ^d	۱۸,۲۳۳,۳۳۴ ^b	۱۳,۳۶۶,۶۶۶ ^a	۴۶,۱۶۶,۶۶۶ ^e	۵۳۲,۳۶۶,۶۶۵

*حروف غیریکسان در یک ردیف نشانه وجود اختلاف معنی‌دار در سطح ۰/۰۵ می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

اندازه‌گیری فاکتورهای محیطی در محل نمونه‌برداری می‌تواند بسیار مفید باشد، چرا که بسیاری از تفاوت‌های موجود در فراوانی

فیتوپلانکتون‌ها به نوعی با این خصوصیات در ارتباط می‌باشد (Kang et al, Alkhabaz & Fahami, 1998). عوامل موثر محیطی در آب‌های ساحلی و در مجاورت بنادر شامل تغییرات

سایر تحقیقات به دامنه دمایی اندازه‌گیری شده در بندر پتروشیمی عسلویه توسط باقری (۱۳۹۱)، استان هرمزگان توسط ابراهیمی (۱۳۸۳) و در خلیج چابهار توسط نیکویان (۱۳۷۶) نزدیک‌تر می‌باشد. بیشترین میانگین شوری مطابق با جدول ۲ به مقدار $21 \pm$ میانگین شوری به مقدار $45/65 \pm 3/30$ قسمت در هزار در ایستگاه ۵ و کمترین هزار در ایستگاه ۳ محاسبه شد. میزان شوری آب در استان بوشهر ۳۵ تا ۴۵ قسمت در هزار به ترتیب در تابستان و پاییز متغیر بوده است (میردار، ۱۳۸۱). میزان شوری در بررسی‌های پروین‌نیا و همکاران (۱۳۸۷) در آب‌های منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس بین ۳۹ تا ۴۰ گرم در لیتر متغیر است. میزان املاح مطابق با تحقیق قربانعلی (۱۳۹۰) در خلیج فارس بین ۲۷ تا ۴۱ میلی‌گرم در لیتر نوسان دارد، در حالی که مقدار این متغیر در خلیج فارس و دریای عمان تا ۴۲ گرم در لیتر در آب‌های بحرین نیز می‌رسد (ROPME, 2000; ROPME, 2003; ROPME, 2004). مطابق با نتایج آنالیز آماری، شوری همبستگی مستقیم و معنی‌داری با دما داشت ($p < 0.05$) که با نتایج تحقیقات بوم‌شناختی سایر پژوهشگران هم سو می‌باشد (منوچهری، ۱۳۸۷؛ نیکویان، ۱۳۷۶؛ Essien-Ibok & Umoh, 2013).

باسیلاریوفیسه بیشترین تراکم فیتوپلانکتون‌ها را در بررسی حاضر به مقدار 315300000 عدد در مترمکعب در مهر ماه در ایستگاه ۱ و کمترین تراکم را گروه اوگنونوفیسه داشتند. می‌توان کم تراکم بودن فیتوپلانکتون‌ها در این قسمت را به علت رفت و آمد کشتی‌ها و بارگیری آنها دانست که باعث تغییراتی در کیفیت آب می‌شود (تجویدی، ۱۳۹۱). کلیه فاکتورها مطابق با نتایج آزمون همبستگی به غیر از کدورت دارای رابطه مثبت با فراوانی فیتوپلانکتون‌ها بودند، ولی هیچکدام از فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی همبستگی معنی‌داری با تراکم فیتوپلانکتون‌ها از خود

اثر شوری، امواج، جریان‌های کشندی، عمق آب و جنس بستر می‌باشد (باقری، ۱۳۹۱). بررسی نتایج حاصل از آزمون همبستگی نشان داد که فاکتورهای فیزیکی و شیمیایی مانند دما، شوری، اکسیژن محلول، pH، هدایت الکتریکی و ذرات محلول کل می‌توانند از حداقل عوامل محیطی موثر در تغییر فراوانی فیتوپلانکتون‌ها باشند. مقادیر شوری، کدورت، هدایت الکتریکی و ذرات محلول کل بین ایستگاه‌های مختلف مطابق با جدول ۲ دارای اختلاف معنی‌دار بودند ($p < 0.05$)، که حاکی از شرایط متغیر برای این سه فاکتور در سواحل عسلویه است. ایستگاه ۵ نسبت به سایر ایستگاه‌ها دارای بیشترین تغییرات فاکتورهای شوری، هدایت الکتریکی و ذرات محلول کل بود ($p < 0.05$) به طوری که فاکتورهای شوری و هدایت الکتریکی در این ایستگاه نسبت به سایر ایستگاه‌ها افزایش و ذرات محلول کل نسبت به سایر ایستگاه‌ها کاهش معنی‌داری داشتند ($p < 0.05$). این ایستگاه از یک طرف نسبت به سایر ایستگاه‌ها از اسکله و بندر عسلویه دورتر و به آب‌های عمیق خلیج فارس نزدیک‌تر بوده و از طرف دیگر آب‌های ساحلی بندر عسلویه تحت تاثیر تخلیه آب شیرین و سایر ترکیبات شیمیایی از کارخانجات پتروشیمی و کشتی‌ها بودند. با این توصیف به نظر می‌رسد که بالاتر بودن شوری و هدایت الکتریکی و کمتر بودن ذرات کل محلول به دلیل دوری این ایستگاه از نواحی تخلیه پساب‌ها است. همچنین بالاتر بودن کدورت در ایستگاه ۶ می‌تواند به دلیل فاصله کم این ایستگاه نسبت به محل تخلیه پساب توسط پتروشیمی مبین باشد.

بیشترین میانگین درجه حرارت مطابق با جدول ۲ به مقدار $23/7 \pm 0/5$ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه ۲ و کمترین مقدار آن برابر $23/45 \pm 0/45$ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه ۵ محاسبه شده که در مقایسه با میزان تغییرات درجه حرارت اندازه‌گیری شد در

نشان ندادند ($p < 0.05$). تراکم فیتوپلانکتون‌ها با افزایش میزان کدورت آب در ایستگاه‌های نمونه‌برداری کاهش و با کاهش کدورت افزایش می‌یافت. همچنین اختلاف معنی‌داری از نظر فاکتورهای محیطی بین ایستگاه‌های مختلف وجود نداشت ($p > 0.05$). فاکتورهای اکسیژن محلول، دما و هدایت الکتریکی مطابق با تحقیقی که بر فراوانی فیتوپلانکتون‌ها طی دو سال روی رودخانه Mbo در نیجریه رابطه مثبت و معنی‌داری با تراکم فیتوپلانکتون‌ها در فصول مختلف داشته و فاکتورهای کدورت و ذرات محلول کل رابطه منفی با تراکم فیتوپلانکتون‌ها داشتند (Essien-lbok & Umoh, 2013).

جوامع پلانکتونی در دریا‌های گرمسیری پویایی کمتری طی یک سال نسبت به مناطق معتدله دارند (Qasim et al, 1972). پنج گروه فیتوپلانکتونی شامل باسیلاریوفیسه (۸۶/۱۴ درصد)، پیروفیسه (۰/۳۸ درصد)، کلروفیسه (۰/۷۶ درصد) سیانوفیسه (۰/۶۸ درصد) و اگلونافیه (۰/۰۲ درصد) در این تحقیق شناسایی گردید. سه گروه پلانکتونی شامل باسیلاریوفیسه، سیانوفیسه و داینوفیسه در مطالعه خلفه‌نیل‌ساز (۱۳۸۰) برای بررسی هیدرولوژیک و هیدروبیولوژیک خلیج فارس در آب‌های استان خوزستان شناسایی گردید. در آن تحقیق نیز بیشترین تراکم مربوط به باسیلاریوفیسه‌ها به میزان ۶۲ درصد بود که با تحقیق حاضر مطابقت دارد. مهوری و دودی (۱۳۸۹) در بررسی تغییرات هفتگی در ساختار جمعیتی فیتوپلانکتون‌های تنگه هرمز، سه گروه باسیلاریوفیسه، داینوفیسه، و سیانوفیسه را شناسایی کردند که در تحقیق آنها نیز باسیلاریوفیسه با ۹۵ درصد بیشترین تراکم را داشت. دو گروه دیگر داینوفیسه و سیانوفیسه به ترتیب با ۳ و ۲ درصد از جمعیت فیتوپلانکتونی را به خود اختصاص می‌دادند.

در تحقیقی که در ناحیه مصبی Tapi هندوستان انجام شد، ۵ گروه عمده از فیتوپلانکتون‌ها شامل سیانوفیسه، کلروفیسه، باسیلاریوفیسه، اوگلونافیه و داینوفیسه مشابه تحقیق حاضر شناسایی شدند که بیشترین تراکم متعلق به گروه باسیلاریوفیسه (۵۱ درصد) و کمترین تراکم به ترتیب متعلق به اوگلونافیه (۶ درصد) و داینوفیسه (۵ درصد) بود (George et al, 2012). با بررسی و مرور تحقیقات انجام شده طی سالیان گذشته و پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که گروه غالب در سواحل شمالی خلیج فارس مربوط به باسیلاریوفیسه می‌باشد. بیشترین تراکم فیتوپلانکتون‌ها در این تحقیق در نمونه‌برداری دوم (پاییز) ثبت گردید (جدول ۵). Jouenne و همکاران (۲۰۰۷) اظهار داشتند که ترکیب و فراوانی فیتوپلانکتونی با فصل تغییر می‌کند که به دلیل دسترسی به مواد مغذی، نور و دما می‌باشد. البته ایستگاه‌های نمونه‌برداری به مناطق تخلیه پساب نزدیک بودند. به نظر می‌رسد پساب تخلیه شده از این نواحی که اغلب حاوی آب شیرین و مواد شیمیایی و مغذی می‌باشند روی جوامع فیتوپلانکتونی اثر گذاشته باشند. Rey و همکاران (۲۰۰۴) پیشنهاد دادند که برخی از گونه‌های فیتوپلانکتون‌ها به عنوان تولیدکنندگان اولیه در شبکه غذایی و تعادل بوم‌شناختی می‌توانند به عنوان نشانگرهای زیستی در تعیین کیفیت آب مفید باشند.

سیاسگزاری و قدردانی

نویسندگان از مهندس موذنی ریاست محیط زیست منطقه ویژه اقتصادی عسلویه، مهندس اعزازی ریاست محیط زیست منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی و مهندس میرزایی ریاست محیط زیست منطقه پارس تشکر می‌کنند. همچنین از مهندس سرافرازی، مهندس خاکپور و دکتر اسفندیاری به دلیل زحمات بی‌دریغ در نمونه‌برداری‌ها قدردانی می‌گردد.

منابع

- صادقی مزیدی، س.، احمدی، م.ر. و طاهری زاده، م.ر. (۱۳۹۰) بررسی تغییرات فصلی فیتوپلانکتون‌ها و فاکتورهای محیطی در فصول زمستان و بهار در آب‌های ساحلی بندر عباس. مجله آبریان و شیلات، ۲(۵): ۱۱۹-۱۲۵.
- مهوری، ع.ر. و دودی، س. (۱۳۸۹) بررسی تغییرات هفتگی در ساختار جمعیتی فیتوپلانکتون‌های تنگه هرمز. اقیانوس‌شناسی، ۱(۲): ۲۱-۲۹.
- منوچهری، ح. (۱۳۸۷) بررسی اثرات بوم‌شناختی فعالیت‌های صنعتی پتروشیمی ماهشهر بر تراکم و تنوع جوامع ماکروکفزیایی خور زنگی از انشعابات خور موسی در خلیج فارس. رساله دکتری رشته شیلات. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات. تهران، ۳۵۲ صفحه.
- میردار، ج. (۱۳۸۱) شناسایی، تعیین تراکم و تنوع ماکروکفزیان در خورهای شمالی استان بوشهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد تکثیر و پرورش آبریان. دانشگاه تهران. کرج، ۲۷۵ صفحه.
- نیکویان، ع.ر. (۱۳۷۶) بررسی تراکم، پراکنش، تنوع و تولید ثانویه بی مهرگان کفزی (ماکروکفزیان) در خلیج چابهار. رساله دکتری بیولوژی دریا. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات. تهران، ۲۹۶ صفحه.
- Alkhabaz, M.A. and Fahami, M. (1998) Off shore environment of the ROPME sea area after the war related oil spill. Terra Scientific Publishing company (TERRAPUB), Tokyo, 318 p.
- Essien-Ibok, M.A. and Umoh, I.A. (2013) Seasonal association of physico-chemical parameters and phytoplankton density in Mbo river, Akwa Ibom State, Nigeria. International Journal of Engineering and Technology, 5: 146-153.
- George, B., Kumar, N. and Kumar, R. (2012) Study on the influence of hydro-chemical parameters on phytoplankton distribution along Tapi estuarine area of Gulf of Khambhat, India. The Egyptian Journal of Aquatic Research. 38(3): 157-170.
- Hing L.S., Ford, T., Finch, P., Crane, M. and Morrirt, D. (2011) Laboratory stimulation of oil-spill effects on marine phytoplankton. Aquatic Toxicology, 103(1-2): 32-37.
- ابراهیمی، م. (۱۳۸۳) بررسی هیدرولوژی و هیدروبیولوژی خلیج فارس (آب‌های محدوده استان هرمزگان). موسسه تحقیقات شیلات ایران، پژوهشکده اکولوژی خلیج فارس و دریای عمان. تهران، ۲۵۶ صفحه.
- باقری، پ. (۱۳۹۱) بررسی اثرات بوم‌شناختی فعالیت‌های صنعتی پتروشیمی بر تراکم و تنوع جوامع ماکروکفزیایی در منطقه عسلویه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد تکثیر و پرورش آبریان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل. بابل، ۱۴۵ صفحه.
- پروین‌نیا، م.، فخرالدین، غ.م.، رخشنده رو، غ.م. و اعزازی، م. (۱۳۸۷) آلودگی آب‌های ساحلی، آبریان و رسوبات ناشی از فعالیت‌های فازهای مختلف منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس. دومین همایش تخصصی مهندسی محیط زیست. تهران، اردیبهشت: ۲۵-۳۶.
- تجویدی، ن. (۱۳۹۱) تاثیر فعالیت‌های صنعتی بندر پتروشیمی بر جوامع زئوپلانکتونی بندر عسلویه در خلیج فارس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد سواد کوه. سواد کوه، ۱۲۵ صفحه.
- خلفه‌نیل‌ساز، م. (۱۳۸۰) بررسی هیدرولوژیک و هیدروبیولوژیک خلیج فارس در آب‌های استان خوزستان. مرکز تحقیقات آبریز جنوب کشور. اهواز، ۲۵۰ صفحه.
- خلفه‌نیل‌ساز، م. و سراجی، ف. (۱۳۸۵) مطالعه جمعیت فیتوپلانکتونی خلیج فارس (سواحل خوزستان) و اثرات احتمالی ناشی از جنگ خلیج فارس. همایش ملی بحرانهای زیست محیطی ایران و راهکارهای بهبود آنها. اهواز، دی: ۱۵۶-۱۵۹.
- قربانعلی، س. (۱۳۹۰) بررسی آلاینده‌ها و آلودگی نفتی خلیج فارس با تکیه بر حیات آبریان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد تکثیر و پرورش آبریان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال. تهران، ۱۷۳ صفحه.
- عطاران فریمان، گ. (۱۳۸۰) پراکندگی و تنوع جمعیت پرتاران در خور باهوکلان، شمال شرقی دریای عمان. پژوهش و سازندگی، ۱(۳۵): ۷۹-۸۳.

- Jouenne, F., Lefebvre, S., Veron, B. and Lagadeuc, Y. (2007) Phytoplankton community structure and phytoplankton production in small intertidal estuarine-Bay ecosystem. *Marine Biology*, 151: 805-826.
- Kang, G.H., Hyun, B.G. and Shin, K. (2009) Phytoplankton viability in ballast water from international commercial ships berthed at ports in Korea. *Marine Pollution Bulletin*, 60(2): 230-237.
- Kellar, P.E., Paulson, S.A. and Paulson, L.J. (1980) Methods for biological, chemical and physical analyses in reservoirs. Technical Report 5, Lake Mead Limnological Resource Center. Nevada, 234 p.
- Nybakken, J.W. (2004) *Marine biology an ecological approach* (6th Edition). Benjamin Cummings. San Francisco, USA, 592 p.
- Rey, P.A., Taylor, J.C., Laas, A., Rensburg, L. and Vosloo, A. (2004) Determining the possible application value of diatoms as indicators of general water quality: a comparison with SASS 5. *Water Resources*, (30): 325-332.
- ROPME (2000) Regional organization for the protection of the marine environment. Regional report of the state of the marine environment. Kuwait, 328 p.
- ROPME (2003) Regional organization for the protection of the marine environment. Regional report of the state of the marine environment. Kuwait, 471 p.
- ROPME (2004) Regional organization for the protection of the marine environment. Regional report of the state of the marine environment. Kuwait, 543 p.
- Sourina, A. (1978) *Phytoplankton manual UNESCO*. Museum National d'Histoire Naturelle. Paris, 340 p.
- Volkman, J.K., Jeffrey, S.W., Nichols, P.D., Rogers, G.I. and Garland, C.D. (1989) Fatty acids and lipid classes of ten species of microalgae used in mariculture. *Journal of Experimental Marine Biology and Ecology*, 128(1): 219-240.
- Qasim, S.Z., Bhattathiri, P.M.A. and Devassy V.P. (1972) The influence of salinity on rate of photosynthesis and abundance of some tropical phytoplankton. *Marine Biology*, 12(1): 200-206.

Identification of phytoplankton communities and their relationship with physicochemical parameters in the waters of Asalouyeh harbor (Persian Gulf)

Hamed Manouchehri^{1*}, Maryam Shapoori² and Maryam Fallah Hosseinabadi²

1) Department of Fisheries, Babol Branch, Islamic Azad Universities, Babol, Iran. *Corresponding Author Email Address: hdmanouchehri@gmail.com

2) Department of Fisheries, Savadkooh Branch, Islamic Azad University, Savadkooh, Iran.

Date of Submission: 2014/03/09

Date of Acceptance: 2014/09/30

Abstract

This study aimed to identify, evaluate and compare the ecological density of phytoplankton populations during two season spring and fall in Asalouyeh harbor, Persian Gulf. Sampling was conducted at six stations on April 2013 and October 2014. Ecological parameters such as temperature, salinity, turbidity, conductivity, dissolved oxygen, pH, and TDS were also measured at different time sampling time. According to the results, 5 groups of phytoplankton including bacillariophyta (86.14%), pyrrophyta (3.38%), chlorophyta (2.76%) cyanophyta (7.68%), and euglenophyta (0.02%) were identified. Bacillariophyta was the most abundant group, while the minimum frequency group referred to the Euglenophyta. Except turbidity, there were positive but not significant correlation between physico-chemical parameters and phytoplankton density ($p>0.05$).

Keywords: phytoplankton, physicochemical Parameters, Asalouyeh harbor, Persian Gulf.